

„DEN STORE LØGNER“ - POLARESKIMOEN UISÅKAWSAK

Af Rolf Gilberg

Den 6. april 1909 nåede amerikaneren Robert E. Peary sammen med negeren Matthew Henson og de 4 polareskimoer: brødrene Odâq og Iggiânguaq samt Sigdluk og Ukujâq, endelig frem til nordpolen. Dette havde været Pearys mål lige siden, han første gang i 1892 gjorde Thule til udgangspunktet for sine rejser. I løbet af 8 ekspeditioner, der sammenlagt strakte sig over 15 år, kom Peary i nær kontakt med befolkningen i Thule Distriktet. Eskimoerne hjalp ham med deres teknik og erfaringer og fik til gengæld træ, bøger og andre produkter.

I 1897 bragte Peary 6 polareskimoer med sig til New York. Under rejsen blev alle syge af akut tuberkulose, og i løbet af 1898 døde 4 af dem: den 40-årige fanger Qissuk, den ca. 50-årige fanger Nuktan, hans jævnaldrende kone Atangana og deres 12-årige datter Aviaq. De eneste overlevende var Qissuk's søn, den ca. 10-årige Minik, og en ung fanger Uisâkawsak. Minik blev i USA, hvor han adopteredes af en familie, medens Uisâkawsak rejste tilbage til Thule sammen med Peary ombord på *Windward* sommeren 1898.

Uisâkawsak var, så vidt vi ved, den første voksne polareskimo, som havde set de „Hvides“ land, og som kom tilbage og kunne berette om det.¹ Thule Distriktet havde været temmelig isoleret indtil det tidspunkt. Kun få videnskabelige ekspeditioner² og en del hvalfangere havde nu og da besøgt Thule, efter at Ross i 1818 som den første europæer kom i kontakt med polareskimoerne. Forbindelse til Grønlands vestkyst havde polareskimoerne ikke haft i århundreder.³

Uisâkawsak's videre liv har optaget en række forskere (se litteraturhenvisningen) og afslører mange interessante træk fra det eskimoiske samfund, der eksisterede i Thule Distriktet omkring århundredeskiftet.

Om denne Uisâkawsak ved vi, at eftersom han var ca. 22 år, da han kom til USA, må han være født omkring 1874.⁴ Han var den tredje af en søskendeflok på 4: 3 drenge og den yngste en pige. I 1897 gav Hrdlicka følgende beskrivelse af Uisâkawsak, som han kalder Ujaragasuq (s. 225):

„Han var en mand på omkring 22, temmelig lille (154 cm høj). Tætbygget, i god ernæringstilstand og muskuløs. Han havde glat sort hår, som næsten nåede ned til skuldrene; kort sort overskæg og spor af skæg på hagen og kinderne. Øjenbrynene var af almindelig størrelse. Hovedet var af moderat størrelse, ansigtet symmetrisk, stort og temmeligt fladt. Kraftige kindben. Lige næse. Hage og mund stikker lidt frem. Læberne tykkere end normalt. Mongolfold. Ørene af god størrelse uden øreflip. Det permanente tandsæt fornylig færdigdannet. Tænderne normale og store. De forreste fortænder i overmundens var skovlformede som hos mange mongoloider. Krop og lemmer vel proportionerede. Hænder og fødder pænt byggede.“

Vi ved ikke, hvorledes Uisåkavsaks liv formede sig før hans afrejse til USA, og hvorfor Peary valgte ham til turen. Om hans ophold i USA ved vi, at han tilbragte megen tid indendøre i den første tid, dels på grund af sygdommen, dels fordi han ikke kunne sproget og havde vanskeligt ved at finde rundt „blandt de af mennesker byggede fjelde“. Senere rejste han rundt i Staterne sammen med Peary på foredrags-turné, hvor Peary indsamlede penge til videreførelsen af hans kamp for at nå Nordpolen. Ved hjemkomsten til Thule ved vi, at Uisåkavsak ivrigt samlede en række tilhørere og berettede om sine oplevelser som følger (citater fra Knud Rasmussen, 1945 : 110–112).

„Skibene sejlede ud og ind dér, som edderfugle på rugeøerne, i den tid da ungerne begynder at svømme. Inde i selve havnen var der ikke ret mange dråber vand, som havde deres frihed; der flød skibe overalt. Det ville være livsfarligt at begive sig ud i kajak dér, man ville ganske simpelt slet ikke blive opdaget, men ubarmhjertigt sejlet under.

Menneskene slog bo oppe i luften som alke på et fuglefjeld. Husene er så store som isfjelde på en bræbanke, og de strækker sig ind over landet, så langt man kan se, som en stejl bjergkæde med et utal af kløfter, der tjener som veje.

Og menneskene. Ja, så mange er de, at der rejser sig skyer på himlen, solen formørkes, når det begynder at ryge af de store skorstene, og kvinderne skal til at tilberede morgenmaden.“

Uisåkavsak beskrev også jernbanen, sporvognen og telefonen. Jernbanerne havde tilhørerne ingen problemer med at forstå. Man kendte jo dampskibene, som amerikanerne så på en eller anden måde fik til at fungere på land. Den opgivne fart, „som kastevinden over havet“, var ikke rigtig til at fatte, men der var jo så meget i „De Hvides Land“, man ikke forstod.

„Beruset af tilhørernes måbende ansigter kunne Uisåkavsak slet ikke standse. Han måtte fortælle om vogne, store som huse og med masser af glasvinduer, gennemsigtige som ferskvandsis. De fór afsted uden hunde for og uden røg med smilende mennesker i, som ikke var bange for deres skæbne. Og det hele bare fordi en mand trak

i en snor. Blandt Uisâkavsak's publikum begyndte tvivlen for alvor at sætte sig fast, men han gav dem ikke tid til at tænke og fortsatte med at berette om „afstandsnærmeren“ (telefonen). Han, Uisâkavsak, havde stået og talt med Peary, som var på besøg på en helt anden boplads. Uden at råbe til hinanden havde de talt sammen gennem en tragt og henad en snor.“

Hvor meget polareskimoerne har forstået af denne beretning, ved vi ikke. Men Knud Rasmussen fortæller videre, at stammens gamle og ansete angákoq, Sorqaq, på det tidspunkt rejste sig og råbte: „Uisâkavsak, gå til kvinderne med dine store løgne!“

Peter Freuchen skriver (1962:108), at Uisâkavsak derefter blev henvist til en ringeagtet stilling i samfundet, men hvori denne bestod oplyses ikke.

Den 29. december 1898 startede Peary, Henson og Uisâkavsak, Samik, Sipsuk, Angutigavsik og Mâgssánguaq på en slæderejse i Ellesmereland fra Kap Lawrence med det håb at nå frem til Fort Conger i løbet af 5 dage (1907:306). Da turen foregik i mørketiden, måtte man for ikke at fare vild følge isfoden, som blev mere og mere ufremkommelig, jo længere nordpå man kørte. Næste dag gjorde en storm Uisâkavsak følelsesløs, og ved Kap Cracroft efterlodes han sammen med Mâgssánguaq samt expeditionens 9 dårligste hunde. Resten af holdet nåede i 45° kulde den 6. januar 1899 til Fort Conger, hvorfra et undsætningshold først efter 10 dages forløb kunne nå ned til snehytten, hvor de to havde gravet sig ned. Men da havde de forladt stedet.

Senere fortalte Mâgssánguaq Mylius-Erichsen (1906:535–539) om hjemturen. Uisâkavsak var blevet dårlig af mavesmerter. De to mænd måtte vente fra månens forsvinden til den næste månes komme næsten uden mad. En af hundene spiste de, to andre døde af sult. Da månen kom igen, gik de sydpå med de 6 sidste hunde mod skibet „Windward“, som lå ved Kap d'Urville (Prinsesse Marie Bugt). „Under hjemrejsen benyttede vi de snehuse, vi på opturen havde bygget og spiste der, hvert sted, en lille smule af den efterladte proviant, men ret meget turde vi ikke tage, da der jo også skulle være noget til dem, der kom efter.“ Ved skibet ventede man så på Peary, som ankom med de andre den 28. februar. Han havde fået frost i tærne.

Mâgssánguaq kommer i tanke om endnu en hændelse fra Canada opholdet (1906:540 og 1907:303). Sidst i november 1898 sled man med at lægge depoter ud langs kysten. Arbejdet var meget hårdt. Angutigavsik blev led og ked af det evige slæb og tømte uden videre sin slæde og kørte hjemad. Da Peary opdagede det, blev han meget vred, og efter kun 3 timers søvn efter en 25-timers arbejdsdag startede han fra Kap Wilkes med Uisâkavsak som kusk på en tom slæde trukket af 8 af de bedste hunde.

De indhentede Angutigavsik ved Kap Louis Napolson. Den rasende Peary sparkede sneblokken for døren i stykker, kravlede ind og skældte ham ud og endte med

Uisákausak, 22 år, i New York (fra Hrdlicka, plate XVI).

at fratage ham den bøsse, som var betalingen for at bringe Peary mod nord. „Angutigavsik troede, at Peary ville skyde ham,“ fortæller Mágssánguaq, „men var aldeles ikke bange, fortalte han os siden, thi som eneste svar på Pearys rasende ord sang Angutigavsik bare trommesange og vedblev at synge trommesange og tog fat påny, hver gang Peary fandt nye ord for sin vrede. Tilsidst måtte Peary så se at blive god igen, og det blev han også.“

„Ja, det var han nok nødt til,“ bemærker Panigpaq, „for Angutigavsik er en vældig angákoq og ikke det mindste bange for hvide mænd. Også Uisákavsak er en stor angákoq, for da Peary og han satte efter flygtningen, hørte man Uisákavsaks hjælpeånder råbe i luften efter de bortkørende. Det er disse hjælpeånder, Peary ikke har kunnet få bugt med, hvor stor en Herre han end er. Og til yderligere beskyttelse mod Peary sov Uisákavsak i snehytte sammen med ham uden at tage sit tøj af. Rime­ligvis har der i hans tøj været en amulet, der gjorde ham usårbar, udødelig, hvis Peary skulle have forsøgt vold mod ham.“

Man fulgtes alle ad ned til skibet.

Da Den Litterære Expedition i 1903–1904 besøgte Thule Distriktet, boede Uisákavsak i Narssaq eller i Kangerdlugssuaq. Begge bopladser ligger på Inglefield Fjordens sydkyst og siges at være nogle af de bedste fangstpladser i Thule Distrik­tet (Freuchen 1962:107). Uisákavsak var på det tidspunkt gift med Aleqasina, åndemaneren Satdloq og Mikivsuks yngste datter. De fik, så vidt vi ved, aldrig nogen børn. Men Mylius-Erichsen fortæller (1906: 272, 290, 404), at Piuvaitsoq og Uisákavsak adskillige gange i vinterens løb byttede koner med hinanden. Nogle gange for et døgn, andre gange for længere tidsrum.

Uisákavsak omtales af polareskimoerne overfor Mylius-Erichsen (1906:406) som en mand, „der er slem til på irregulær måde at låne andres koner – altså uden de pågældende mænds tilladelse.“

En anden gang fortæller Piuvaitsoqs kone, Aleqasina, Mylius-Erichsen (1906: 274), at Uisákavsak „kan fortælle meget derovre fra (Amerika), men han vil nødig, for der er ingen, der tror ham. I begyndelsen, da han var kommet hjem, for­talte han så meget mærkeligt om Pearys land, at det umuligt kunne være sandt. Nu er han heldigvis holdt op med at bilde os mere ind.“

Mylius-Erichsen rejste flere slædeture med Uisákavsak, som han beskriver som en velbegavet spøgefugl (1906:331), i følgeskab med blandt andet den altid glade Agpalarssuarsuk (en broder til Aleqasina, Piuvaitsoqs kone), som fortalte (1906: 409), „at han en gang nær var blevet dræbt af Uisákavsak, der i vrede kastede en sten efter ham, så den fór tæt forbi hans hoved. „Var jeg blevet dræbt af Uisákav­sak, så havde mine slægtninge og venner slået denne ihjel, og en tid lang tænkte jeg selv på at dræbe ham, men så syntes jeg, det var synd for hans slægtninge og også for ham selv, for han er ellers meget rar, når det onde ikke kommer op i ham – og så afstod jeg fra at gøre alvor af mine tanker“.“

Om et møde med en polareskimofamilie med kun én hund for slæden skriver My­lius-Erichsen (1906:339), at den desværre ingen hunde kunne låne, thi af den „sam­lede flok var alene Uisákavsak rigeligt forsynet med hunde, han havde 9 i spandet, men Uisákavsak var ikke af den slags naturer, der ofrede sin hjælp på folk, fra

Mågssánguaq
 (født ca. 1880 – død mellem 1907 og 1928),
 broder til Sigdluk.
 Akvarel af grev Harald Moltke,
 malet i Agpat 15. juni 1903.
 (Nationalmuseet).

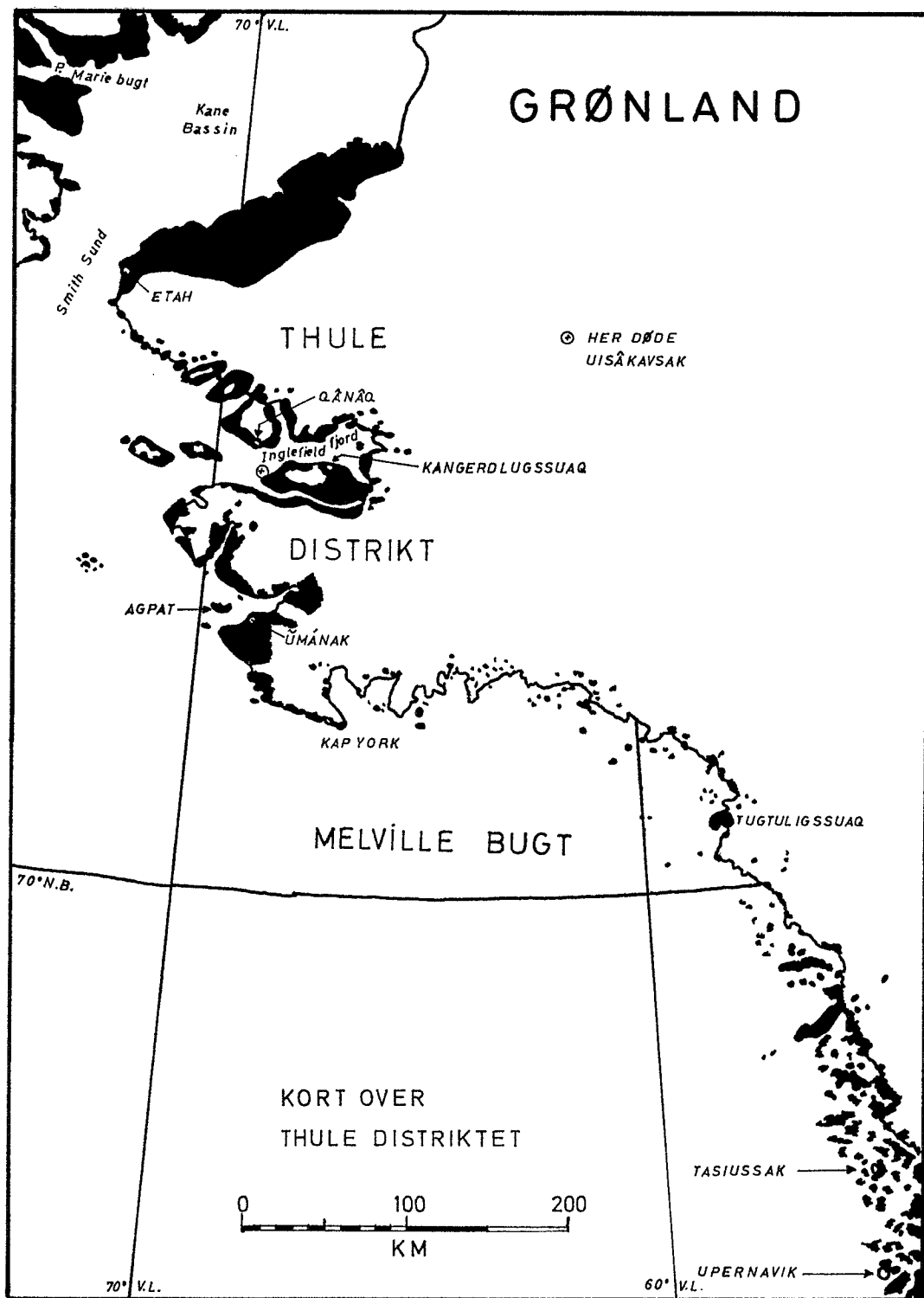
hvem han ikke kunne vente sig gengæld – han havde, desværre ikke for intet, været et år i civiliserede menneskers land!“

Den næste, der beretter om Uisâkavsak, er Knud Rasmussen, som antagelig i 1907¹⁰ har besøgt Tugtulgissuaq, der ligger i den sydlige del af Melvillebugten (se kortet), og han fortæller, at engang på isbjørnejagt i Melvillebugten i en periode med uheldige jagter var Uisâkavsak og hans broder, Uluagtôq, kørt længere mod syd end fangere normalt gjorde.⁵ På denne tur opdagede Uisâkavsak Tugtulgissuaq, „Det store Rensdyrland“, og fandt gode muligheder for fast bebyggelse dér.

Knud Rasmussen beskriver Tugtulgissuaq som et smukt, men barskt og øde sted. Men det var ikke, hvad Uisâkavsak så i stedet, fortæller Knud Rasmussen (1945: 105) videre. Med fangerens erfaring ser han, at stedet tæt ved de store bræer er godt for isbjørnejagt, at narhvalstrækket i forårstiden og senere på tilbagetrækket i sensommeren passerer forbi halvøen, i hvis bagland der lever både harer og ren. Sæler findes hele året.⁹

Da han kom tilbage til Kangerdlugssuaq, fortalte han begejstret sine bopladsfæller om sit fund og om de gode fangstmuligheder dér. Men der gik flere år, før Uisâkavsik fik nogen til at tage med sig derned.

Et forår (1905) med god is, fortæller Knud Rasmussen (1921:514), brød han op i følge med sin broder, Uluagtôq, hans kone og 3 børn samt familierne Masaitsiaq og Ajorsalik.⁶ Om åndemaneren Masaitsiaq ved vi, at han i vinteren 1902–1903

Tegning af Harald Moltke viser Uisåkavsak den 9. januar 1904.

havde deltaget i mordet på den farlige angákoq, Kajorapaluk (af Peary 1907:383 kaldt „Kyo“), der gennem flere år havde gjort forholdene usikre for stammen ved at tage andre folks koner (Rasmussen 1945:106). Pearys folketælling fra 1895 viser, at der for hver 100 mænd kun var 81 kvinder. Altså et betydeligt underskud af kvinder i befolkningen,⁷ så det var en særlig alvorlig sag at stjæle koner. Videre fortæller Knud Rasmussen, at skønt drabet blev betragtet som en samfundsnyttig handling, anså Masaitsiaq det for formålstjenligt nogle år frivilligt at gå „i land-

flygtighed“, så den dræbtes familie kunne få tid til at glemme det skete. Om Ajorsalik siger Knud Rasmussen, at „han var skikkelig, uduelig og doven og havde mange børn at forsørge“.⁸

Knud Rasmussen tegner følgende følsomme billede af Uisâkavsak efter sit besøg i Tugtulgissuaq: Uisâkavsak var det lille samfunds leder, en storfanger med megen fantasi, en frygtløs mand og noget af en drømmer. Han var ingen almindelig gennemsnitseskimo. Han havde altid haft lyst til at udmærke sig fremfor sine medborgere. Efter Amerika-besøget havde ånden i Staterne, „Det store Kapløb“, sat sig fast i ham. Han ville hævde sig på hjemmebane, især da han var blevet til grin efter sin hjemkomst. Her ved Tugtulgissuaq havde han fundet et område, der gav ham mulighederne for at få oprejsning for den folkedom, der havde ødelagt hans rygte, skønt den senere viste sig at savne ethvert grundlag. Uisâkavsak var en fremragende slædekører og hundekusk. Han koketterede med sin hundedressur, fortæller Knud Rasmussen videre. Den isbjørn, han havde budt Knud Rasmussen på, havde han ikke skudt med sin bøsse. I sin jægerærgerrighed var Uisâkavsak gået på bjørnen med sin harpun, som den dog splintrede, og han måtte dræbe den med sin flænsekniv efter en voldsom kamp, hvorunder bjørnen havde flået et par af hans bedste hunde til døde. Den humørfyldte Uisâkavsak var en gavmild vært og øsede af sit kødstativ et madorgie af isbjørn, narhval, ren, spæksyltede søkonger og underholdt sin gæst med spændende jagthistorier.

Da Knud Rasmussen (1945:112) under sit ophold i Thule forsøgte at redde Uisâkavsaks ære ved at bekræfte det fortalte, frarådede en af de indflydelsesrige polareskimoer ham diskret, fordi det kunne skade Rasmussen selv. „Ja, Uisâkavsak var en stor jæger, han havde de bedste hunde og var forfærdelig morsom at være sammen med; men man måtte aldrig fæste lid til, hvad han fortalte, for han var uforbederlig og fuld af løgn.“

Uisâkavsak havde foretaget handelsrejser ned til butikken i Upernavik Distrikt, hvortil forbindelsen var genåbnet af Den Litterære Expedition i 1904. Her købte han træ, fordi han ønskede sig et stort hus, hvor han kunne have mange gæster.

De næste oplysninger vi har om Uisâkavsak stammer fra Peter Freuchen, der erfarede, at Uisâkavsak efter nogle års forløb forlod Tugtulgissuaq og rejste tilbage til Kangerdlugssuaq belæsset med masser af skind, træ og andre værdifulde ting. Videre fortæller Freuchen (1962:108), der fik beretningen om Uisâkavsaks død af Odâq, der nogle dage tidligere havde deltaget i drabet på ham i Inglefield Fjorden:¹¹

„Da Uisâkavsaks kone døde, stjal han en yngre og svagere fangers kvinde (Meqo). Og da han ikke syntes, det var nok, satte han næsen op efter endnu en kone til at forarbejde alle de skind, han havde, og gøre alt det arbejde, som måtte udføres i en storfangers hus. Uden større anstalter tog han derfor Alaqasina, gift med den kønne

Aleqasina.
Sortkridttegning af grev Harald Moltke,
lavet i Agpat 28. maj 1903.
(Nationalmuseet).

Sigdluk, og forbød Sigdluk at tale til hende eller bare vise sig i nærheden af hende. Uisâkavsak var så stærk, at ingen vovede at blande sig i det, og Sigdluk måtte vente til det rette øjeblik var inde, mens hans fjende blev mere og mere arrogant. Uisâkavsak drillede Sigdluk med hans ensomhed og udbredte sig højlydt om Aleqasinas ynder og erotiske talenter. Før eller senere måtte Sigdluk handle, for han var selv en mand med et vist navn. Han var lige kommet hjem fra rejsen til Nordpolen, og han var en af dem, der havde gjort hele turen med op til det berømte punkt. Som følge deraf havde han fået rige gaver og god betaling af Peary. Sådan en mand kunne ikke finde sig i, at hans kone blev bortført!

Blandt de gaver Peary havde givet ham, var der en hel del europæisk proviant. Freuchen fik fortalt, at nu da Aleqasina boede hos Uisâkavsak, krævede denne en del af provianten. Han gik så langt, så han helt forbød Sigdluk at tage af provianten. Det overhørte denne og hentede som sædvanlig af sin proviant, men en dag måtte han pludselig søge ly for Uisâkavsaks kugler.

På dette tidspunkt kom Odâq sejlen i sin kajak til bopladsen. Han havde året i forvejen mistet sin kone, og i det kvindefattige samfund ville det være vanskeligt at få en ny kone. Odâq var en af stammens førende fangere og havde været sammen med Sigdluk på Nordpolen. De havde også været sammen på Pearys forsøg i 1906 (1912:189). De to slog sig nu sammen, og på en narhvaljagt i Inglefield Fjorden, hvor de alle 3 var i kajaker, skød Sigdluk Uisâkavsak, men ramte ham kun

Sigdluk
(født ca. 1880 – død 1927).
Akvarel af grev Harald Moltke,
malet i Agpat 1903.
(Nationalmuseet).

i skulderen, og Odâq sendte ham den dræbende kugle. Uisâkavsak forsvandt i vandet.

Sigdluk tog sin kone tilbage, og Odâq overtog Meqo. Men man frygtede nu, at Uisâkavsaks broder, Samik, ville tage hævn over den dræbte. Knud Rasmussen, som var i Thule på det tidspunkt (1910), kom ham i forkøbet. Han greb ind i konflikten på utraditionel måde og forhindrede videre blodsudgydelse, men det er en anden historie (se Freuchen 1962:111–112).

Det er de faktiske oplysninger, vi har om Uisâkavsak. Hans adfærd er blevet bemærket af alle de europæere, der var i distriktet i disse år, men beskrivelserne af ham varierer en del. Knud Rasmussen udmaler ham således yderst sympatisk, medens Peter Freuchen direkte omtaler manden som en drillesyg tyrant. Disse modstridende opfattelser skyldes nok snarest de to forfatters forskellige naturer. Et fælles træk, som de fleste forfattere er enige om, er, at Uisâkavsak udskilte sig fra normen ved at være en stræber. Et træk som de tror stammer fra hans Amerika-ophold. De er også alle enige om, at han var en storfanger.

Freuchen er af den opfattelse, at Uisâkavsaks ophold ved Tugtulgissuaq er en forvisning som følge af hans „løgnehistorier“. Men lad os nu se, om det er muligt at forklare Uisâkavsaks adfærd, for så vidt den er bestemt af de kulturelle forhold.

Lad os først se på bosættelsen ved Tugtulgissuaq. Er den forårsaget af stammefællers forvisning eller kan der være en anden grund? Hvorfor skulle Uisâkavsak isolere sig flere år efter at være blevet til grin?

*Odâq
(født ca. 1878 – død 1955).
Sortkridttegning af grev Harald Moltke,
lavet i Agpat 19. oktober 1908.
(Nationalmuseet).*

Hans nedflytning til „Det store Rensdyrland“ synes at kunne forklares som en tilpasning til de vanskelige fangstforhold i Thule Distriktet omkring århundredskiftet. Vibe (1967:54–56) oplyser, at sælfængsten på grund af mildere klima langs de centrale dele af Grønlands vestkyst falder, og at sødyr-koncentrationen skyller mod nord, det vil sige op i Melvillebugten og Upernavik Distrikt,⁹ hvor der begynder en udflytning mod nord (personlig oplysning fra Jan Hjarnø).

Da Uisâkavsak, som sammen med broderen havde fundet stedet i en periode med uheldige jagter, ikke straks flyttede derned, synes der ikke at være tale om forvisning, da han endelig rejser i 1905. Der har snarere været tale om en vis træghed blandt de indbudte. Polareskimoerne er meget selskabelige anlagt, og udsigt til isolation gennem længere tid har måske afholdt interesserede for at melde sig som bopladsfæller til Uisâkavsaks Tugtulgissuaq. Da Den Litterære Expedition i 1904 rejser tilbage via den genåbnede slædevej over Melvillebugten, rejser 5 fangere med ned til Upernavik Distrikt. De returnerede efter at have handlet i butikken i Tassiusaq. (En butik blev først oprettet i Thule i 1910). „Det store Rensdyrland“ ligger meget tættere ved Upernavikbutikken end resten af Thule Distriktet. Dette kan have været udslagsgivende for udflytningen i 1905 til Tugtulgissuaq.¹⁰

Det er velkendt, at løgn behandles med stor alvor blandt eskimoer, og det at blive til grin er en beskæmmende ting i det eskimoiske samfund. Uisâkavsak, som fornuftig nok var holdt op med at berette om Amerika-turen, levede imidlertid og endda

som gift fanger blandt sine stammefæller i flere år før udflytningen. Disse kaldte ham „Den store Løgner“, men øgenavne blandt eskimoer er meget almindelige. Mange andre i stammen havde mindre flatterende øgenavne. Der synes således ikke at være tale om en udelukkelse af Uisâkavsak fra Thule-samfundet, og slet ikke på grund af Amerika-opholdet og den efterfølgende beretning, men hvorfor blev han da skudt?

Årsagen til Uisâkavsaks problemer i det eskimoiske samfund skyldes antagelig hans forhold til kvinder.

Vi ved, at han allerede i 1903 er gift med Aleqasina (Satdloqs datter) og deltager med hende i den almindelige konebytning på lige fod med andre polareskimoer. Han låner her Piuvaitsoqs kone, som også hedder Aleqasina. Af ukendte årsager ser det ud til, at Satdloqs datter på et eller andet tidspunkt efter 1904 må have forladt Uisâkavsak og være blevet Sigdluks kone.¹¹ Sidstnævnte var i 1903 ugift og ca. 18 år gammel. Måske er det ved flytningen til Tugtulgissuaq, at Aleqasina og Uisâkavsak har opløst deres forhold. Han har da taget sig en anden kone, som vi ikke kender,¹² for en storfanger som Uisâkavsak kan ikke have været uden kone, da han tog til Tugtulgissuaq. Det må være denne ukendte kvinde, Freuchen omtaler som Uisâkavsaks første kone, der døde. Igen står Uisâkavsak uden kone og tager Meqo.¹³ Men det er tilsyneladende ikke nok, og da Sigdluk er på Nordpolen i 1909, tager Uisâkavsak sin gamle veninde Aleqasina tilbage. Denne har hverken børn med Uisâkavsak eller med Sigdluk.

Manglen på kvinder var jo stor i distriktet, og koneran omtales flere gange i beretninger fra denne periode og var således ikke noget specielt for Uisâkavsak. Sigdluk og Odâq havde også problemer med at få sig en kone hver, og da de kunne dække sig under at udføre en samfundsnyttig handling ved at eliminere Uisâkavsak for stedse, opnåede de samtidig at få deres eget behov for en kone opfyldt. Derfor blev Uisâkavsak skudt. Måske har Sigdluk ikke fundet det heldigt at fortælle Freuchen om Uisâkavsaks og Aleqasinas tidligere forbindelse, eller måske har Freuchen udeladt dette punkt for ikke at stille den overlevende Sigdluk i et alt for dårligt lys.¹⁴

Slægtsskabsundersøgelser¹⁵ i Thule Distrikt viser, at Uisâkavsak ingen børn fik, hverken med sin første kone eller med de efterfølgende. Da alle eskimoer holder af børn og endvidere har brug for dem som hjælp og støtte i alderdommen, anses det for en stor ulykke at være barnløs. For at undgå denne kritiske situation er det naturligt, at Uisâkavsak forsøger ligesom andre barnløse mænd, om en anden kvinde var bedre i stand til at skaffe ham afkom.¹⁶ En flok sunde, velnærede og velklædte børn ville også overfor samfundet have understreget storfangeren Uisâkavsaks dygtighed.

I lyset af de økologiske oplysninger vi har om forholdene i Melvillebugten, fremtræder Uisâkavsak som en fornuftig og realistisk fanger med et uheldigt øgenavn.

De nye oplysninger om hans barnløshed, sat i forbindelse med hans konerian og det uheldige resultat, det får for ham, viser ham i en tragisk og fortvivlet situation.

Ser vi da hans adfærd i forhold til de problemer, han til stadighed søgte at tilpasse sig, synes hans adfærd meningsfyldt og forklarlig.

Noter:

1. I 1850 blev den ca. 16-årige Qalaserssuaq (Kallihirua) taget ombord på »Assistance«, et engelsk skib, hvorpå han virkede som tolk og kendt mand, medens det befandt sig i Thule Distriktets farvande. Han kunne lide denne tilværelse og tog med til England, hvor han blev døbt og uddannet som præst i Cantarbury. Senere blev han sendt til New Foundland, hvor han døde kort efter sin ankomst den 14. juni 1856 (Bugge 1965). Han nåede således ikke tilbage til Thule igen. I 1894 tog Mrs. Peary Nuktans datter, Eqariussaq (»Miss Bill«) med til Staterne. Eqariussaq kom tilbage året efter. Hun var kun et barn (Peary 1898:487, 537).
2. Følgende ekspeditioner besøgte polareskimoerne før år 1900:
 - a. 1818 J. Ross på expedition med »Isabella« og »Alexander«.
 - b. 1849–1850 J. Saunders på expedition med skibet »North Star«.
 - c. 1850 H. Austin på expedition med »Resolute« og »Assistance«.
 - d. 1852 E. E. Inglefield på Expedition med »Isabel«.
 - e. 1853–1855 E. K. Kane på »The Second Grinnell Artic Expedition«.
 - f. 1860–1861 I. I. Hayes på expedition med »United States«.
 - g. 1872–1873 F. Hall på expedition med »Polaris«.
 - h. 1891–92, 1893–95, 1896, 1897, 1898–1902 R. E. Pearys ekspeditioner.
3. Holtved (1944:178) mener, at kommunikationen mellem Thule Distriktet og Vestgrønland ebbede ud omkring år 1600, hvorefter kulturen (i Thule Distriktet) antog en mere polareskimo-karakter.
4. Dette bekræftes af Mylius-Erichsen (1905:21): Uisåkavsak var i 1904 ca. 30 år.
5. Knud Rasmussen (1945:104) fortæller, at ifølge traditionen skulle naboerne mod syd være farlige folk, man sjældent kom levende fra at besøge. Derfor var polareskimoernes jagter mest gået mod nord.
6. Slægtsskabsundersøgelserne (15) viser, at familierne Uisåkavsak, Masaitsiaq og Ajorsalik ikke var i nær slægt med hinanden.
7. Grunden til dette kvindeunderskud synes at være, at »pigebørn ansås for mindre ønskværdige end drengebørn og blev ofte kvalt ved fødselen eller sat ud for at dø af kulde.« (Freuchen 1962:63). Kreober (1899:268, 301) fortæller, at spædbørnedrab ikke er ualmindeligt, og at i alle andre dele af Grønland er der flere kvinder end mænd. I Angmagssalik 114, i Sydøstgrønland 160 og i de 4 vestgrønlandske distrikter 119, 113, 108 og 112 kvinder for hver 100 mænd. Dette kvindeunderskud er ikke længere tilstede hos polareskimoerne. I 1969 var der praktisk taget lige mange af begge køn i Thule.
8. Slægtsskabsundersøgelser (15) viser, at Ajorsalik før 1905 kun havde 3 børn. Han fik 2 børn senere (1909 og 1912), så oplysningen om mange børn ved vi ikke, hvor Knud Rasmussen har fra.
9. Knud Rasmussen (1921:528–529) fortæller således, at der findes ca. 50 ruiner af stenhuse i 3 store grupper på halvøen ved Tugtulgissuaq. Han mener, at de antagelig stammer fra de store eskimovandrings tid. I køkkenmøddingerne findes en mængde knogler af isbjørn, sæl, hvalros og narhval, og ikke sjældent finder man hele dynger af narhvalstænder i ruinerne. Der fandtes ikke så få rener på halvøen, men de blev næsten udryddet efter en halv snes års forløb, da beboelsen af stedet blev genoptaget af Uisåkavsak.

*Få steder har Knud Rasmussen som i Melvillebugten fundet bopladser, hvor både mennesker og hunde havde så trygge livsvilkår, at der intet manglede året igennem. Ved Tugtulgissuaq var der som regel 4-5 huse, og fangerne havde i gennemsnit nedlagt 15-20 narhvaler og 80-100 sæler i løbet af foråret og sommeren. 4-6 isbjørne regnedes for at være godt for en jæger i sæsonen. Med god økonomi plejede det kød, der repræsenteredes af disse fangst dyr at slå godt til mørketiden igennem, så at der endog blev råd til en udstrakt gæstfrihed over for alle de bjørnejægere oppe fra egnene ved Kap York, der strejfede bopladsen som konkurrenter.«

10. Således fortæller Knud Rasmussens søster, fru Vilhelmine Møller (1961:62), at de på en slæderejse i 1907, da de nåede frem til Upernavik Distriktets nordligste boplads, Tasiussaq, mødte Masaitsiaq og Ajorsalik, som var nede for at handle. I april 1907 rejste Knud Rasmussen alene videre mod nord sammen med de to polareskimoer og har sandsynligvis på denne tur besøgt Uisåkavsak ved Tugtulgissuaq.
11. Freuchen oplyser (1944:25), at Uisåkavsak og Sigdluk begge havde et besværligt samliv med deres koner. De to mænd enedes så om konebytning for at se, om livet skulle blive mere behageligt, således fik Uisåkavsak Atitak og Sigdluk Aleqasina.
Denne beretning er kun en fortælling fra Freuchens side, men det kunne godt have været tilfældet.
12. Måske var det Atitak (11), men hun døde først i 1952. Der er altså ikke overensstemmelse i Freuchens to udgaver af det skete.
13. Freuchen oplyser (1962:108), at Meqo stjæles, men (1944:27) at Meqos mand bliver syg og dør på en rejse, som også Uisåkavsak deltager i, hvorefter han beholder Meqo som kone.
14. Freuchens billede af de dramatiske hændelser kan være påvirket af, at Uisåkavsak nu var død og en eventuel »retssag« (blodhævn) ikke kunne gøre nogen gavn. Derfor fremstiller Freuchen, som ikke kendte Uisåkavsak personligt, og som kun kendte sagen fra den ene part, Odâq, som jo skulle retfærdiggøre sig, måske Uisåkavsak i et dårligere lys, end tilfældet i virkeligheden var.
15. Disse slægtsskabsundersøgelser blev påbegyndt af læge Mogens Holm i 1928 under hans ophold i Thule Distriktet og er i samarbejde med læge Aage Gilberg, fru Lisbet Gilberg og forfatteren blevet ført frem til 1969, således at polareskimoernes genealogier er samlet og spænder over 5-7 generationer. Omhandlet arbejde vil senere sandsynligvis blive publiceret i Meddelelser om Grønland.
16. Man kan undre sig over, at Uisåkavsak ikke har adopteret børn. Der kan nævnes 3 grunde til, at dette ikke skete: 1) enten var der ingen børn på det tidspunkt, som kunne adopteres, eller 2) måske ville befolkningen ikke give børn til »Den store Løgner«, eller 3) måske har Uisåkavsak ikke villet have andres børn, men kun sine egne. Ligesom med jagten vil han selv, andre kan ikke gøre det for ham.

Litteratur:

Bugge, Aage:

1965 Polareskimoen i Canterbury. I Det Grønlandske Selskabs tidsskrift »Grønland«, maj 1965:161-175 og januar 1966:17-22.

Freuchen, Peter:

1944 Eskimo-fortællinger og andre noveller. København, Nordiske Landes Bogforlag.

1962 Peter Freuchens Bog om Eskimoerne. København, Gyldendal.

Henson, Matthew:

1912 A Negro Explorer at the North Pole. New York: Frederick A. Stokes Co.

Holtved, Erik:

1944 Archaeological Investigation in the Thule District. Meddelelser om Grønland, vol. 141, part 2.

Hrdlicka, Ales:

1910 Contribution to the Anthropology of Central and Smith Sound Eskimo. Anthropological Papers of the American Museum of Natural History, vol. V, part 2.

Kroeber, A. L.:

1899 The Eskimo of Smith Sund. Bulletin of American Museum of Natural History, vol. XII.

Mylius-Erichsen, L.:

1905 Kap York. Foredrag ved det private møde i Bethesda. København, aktieselskabet »Kristeligt Dagblad«s Bogtrykkeri.

Mylius-Erichsen, L., og Moltke, Harald:

1906 »Grønland«, illustreret skildring af Den Danske Litterære Grønlandsexpeditions rejser i Melvillebugten og ophold blandt Jordens nordligst boende mennesker – polareskimoerne 1903–1904. København, Gyldendalske Boghandel – Nordiske Forlag.

Møller, Vilhelmine:

1961 På vej til polareskimoerne. Min sidste slæderejse med min bror Knud Rasmussen i 1907. Det Grønlandske Selskabs tidsskrift »Grønland«.

Rasmussen, Knud:

1921 »Thule Distriktet« i GRØNLAND i tohundredåret for Hans Egedes landing. København, C. A. Reitsel.

1945 Fra Bjørnejæggernes og Ändemagernes Land. København, Gyldendal (red. Tom Kristensen).

Peary, Robert Edwin:

1898 Northward over the »Great Ice«. Vol. I–II. New York, F. A. Stokes Co.

1907 Nearest the Pole. London, Hutchinson & Co.

Vibe, Christian:

1967 Arctic Animals in Relation to Climatic Fluctuations. Meddelelser om Grønland, vol. 170, nr. 5.